

Sygn. akt IV CSK 101/15

POSTANOWIENIE

Dnia 19 czerwca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku An. O.
przy uczestnictwie An. O., M. Ś. i Prokuratora Prokuratury Apelacyjnej w [...] o ubezwłasnowolnienie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 czerwca 2015 r.,
skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania M. Ś.
od postanowienia Sądu Apelacyjnego
z dnia 19 listopada 2014 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i postanowienie Sądu Okręgowego w S. z dnia 14 maja 2014 r., znosi postępowanie toczące się przed Sądem pierwszej instancji od 7 maja do 15 maja 2014 r. i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 19 listopada 2014 r. Sąd Okręgowy w S. ubezwłasnowolnił całkowicie A. O. z powodu zaburzeń psychicznych.

Sąd ustalił, że A.O. urodziła się 10 maja 1980 r. W dniu 30 września 2006 r. zawarła związek małżeński z An. O. Z tego związku pochodzi dwóch synów M., urodzony 2008 r. i P., urodzony 2009 r.

W dniu 12 listopada 2013 r. A. O. uległa wypadkowi komunikacyjnemu, w którym doznała urazu wielonarządowego. Od 12 listopada do 12 grudnia 2013 r. przebywała w Szpitalu Klinicznym [...] na oddziale neurologicznym, gdzie rozpoznano stłuczenie pnia mózgu. Następnie została przewieziona do Szpitala Wojewódzkiego w S. na oddział neurologiczny z pododdziałem udarowym. W dniu 18 marca 2014 r. lekarz neurolog J. S. poświadczyła, że pacjentka jest w stanie ciężkim, leży, jest dotknięta niedowładem, reaguje jedynie na bodźce bólowe i dotyku, nie nawiązuje kontaktu z otoczeniem.

Biegli psychiatra i psycholog rozpoznali u A. O. zaburzenia psychiczne pod postacią stanu wegetatywnego; nie reaguje ona na bodźce wzrokowe, słuchowe i czuciowe, nie reaguje na badających ją, nie odpowiada na zadawane pytania, jest nieprzytomna. Stwierdzony stan uczestniczki jest skutkiem uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego, rokowania są niepomyślne. A. O. jest całkowicie niesamodzielna, wymaga całodobowej opieki. Zdaniem biegłych uczestniczka jest niezdolna do pokierowania swoim postępowaniem.

Mając na względzie dokonane ustalenia faktyczne, Sąd pierwszej instancji uznał, że zachodzą przewidziane w art. 13 § 1 k.c. podstawy do całkowitego ubezwłasnowolnienia A.O.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Apelacyjny oddalił apelację uczestniczki postępowania M. Ś., matki ubezwłasnowolnionej.

Sąd odwoławczy nie podzielił zarzutu, że zachodzi nieważność postępowania spowodowana pozbawieniem apelującej możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Wprawdzie wniosek M. Ś. o dopuszczenie jej do udziału w sprawie o ubezwłasnowolnienie w charakterze uczestniczki postępowania został zwrócony z naruszeniem prawa, jednakże uchybie to – zdaniem Sądu Apelacyjnego – zostało naprawione, Sąd Okręgowy w dniu 15 maja 2014 r. wydał

bowiem postanowienie o dopuszczeniu matki ubezwłasnowolnionej do udziału w sprawie.

Zdaniem Sądu drugiej instancji bezzasadny jest zarzut niedoręczenia apelującej zawiadomienia o rozprawie w dniu 14 maja 2014 r. i pozbawienia jej możliwości udziału w niej. Wezwanie do usunięcia braków formalnych pisma z dnia 24 kwietnia 2014 r. zawierało bowiem informacje o terminie rozprawy.

W ocenie Sądu odwoławczego postanowienie Sądu pierwszej instancji jest merytorycznie prawidłowe. Zostały bowiem wykazane przesłanki do całkowitego ubezwłasnowolnienia A. O., przewidziane w art. 13 § 1 k.c.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik uczestniczki M. Ś. zarzucił naruszenie art. 2, art. 176 ust. 1 i art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 378, art., art. 382, art. 386 § 1 i § 2, art. 387 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 149 § 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., art. 510 w związku z art. 545 § 1 pkt 2 k.p.c. i art. 379 pkt 5 k.p.c. Powołując się na te podstawy, wniósł o uchylenie postanowień Sądów obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji albo o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga zarzut niewłaściwego rozpoznania podniesionego przez skarżącą apelacyjnego zarzutu nieważności postępowania spowodowanej pozbawieniem skarżącej możliwości obrony swych praw na skutek przeprowadzenia rozprawy w dniu 14 maja 2014 r., bezpośrednio poprzedzającej wydanie postanowienia o całkowitym ubezwłasnowolnieniu A. O., bez udziału skarżącej.

Zgodnie z art. 379 pkt 5 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. Według ugruntowanego orzecznictwa przytoczona podstawa nieważności postępowania jest spełniona, jeżeli z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego, których nie można było usunąć przed wydaniem orzeczenia w danej instancji,

strona nie mogła – wbrew swej woli – brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 1974 r., II CR 155/74, OSPiKA 1975, z. 3, poz. 66; z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999, nr 5, poz. 41 – dodatek; z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220; z dnia 10 lipca 2002 r., II CKN 822/0; nie publ.; z dnia 28 listopada 2002 r., II CKN 399/01, nie publ. i z dnia 22 maja 2014 r., IV CSK 545/13, nie publ.). Sytuacja taka zachodzi m.in., gdy wady zawiadomienia o terminie rozprawy, jedynej albo bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia, uzasadniały odroczenie rozprawy, a sąd rozpoznał sprawę i wydał orzeczenie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975, Nr 5, poz. 84; z dnia 15 stycznia 1999 r., II CKN 139/98, Lex nr 1214381; z dnia 6 marca 2002 r., III RN 12/01, nie publ.; z dnia 8 stycznia 2004 r., I CK 19/03, nie publ.; z dnia 15 grudnia 2006 r., I PK 122/05, OSNP 2006, nr 21-22, poz. 325; z dnia 7 lutego 2013 r., II CSK 325/12, nie publ.).

Z akt sprawy wynika, że M. Ś. w piśmie z dnia 24 kwietnia 2014 r., które wpłynęło do Sądu Okręgowego w S. dnia 28 kwietnia 2014 r. zgłosiła na podstawie art. 510 k.p.c. udział w prowadzonej przez wymieniony sąd sprawie o ubezwłasnowolnienie córki A. O. (k. 31). W dniu 29 kwietnia 2014 r. przewodniczący wydał zarządzenie w sprawie usunięcia braków formalnych pisma z dnia 24 kwietnia 2014 r. i zarządził przedłożenie akt sprawy po jego wykonaniu w celu podjęcia dalszych czynności (k. 35). Odpis zarządzenia doręczono pełnomocnikowi procesowemu M. Ś. w dniu 5 maja 2014 r. (k. 44). W dniu 14 maja 2014 w wymienionej sprawie o ubezwłasnowolnienie odbyła się rozprawa; przewodniczący zarządził jednak zwrot pisma M. Ś. z dnia 24 kwietnia 2014 r. z powodu nieusunięcia jego braków formalnych, a Sąd przeprowadził rozprawę i wydał postanowienie uwzględniające wniosek o ubezwłasnowolnienie (k. 47). W dniu 15 maja 2014 r. sporządzono w sprawie notatkę urzędową, z której wynika, że brak formalny pisma M. Ś. z dnia 24 kwietnia 2014 r. został usunięty w dniu 5 maja 2014 r., lecz informacja o tym - na skutek omyłki sądu – została dołączona do innej sprawy; po stwierdzeniu tej omyłki uchylono zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pisma M. Ś. z dnia 24 kwietnia 2014 r. (k. 55 i 58). W dniu 15 maja 2015 r. Sąd Okręgowy, postanowieniem wydanym na posiedzeniu niejawnym, dopuścił M.

Ś. do udziału w sprawie w charakterze uczestniczki postępowania; odpis tego orzeczenia doręczono pełnomocnikowi uczestniczki w dniu 20 maja 2014 r.

Rację ma skarżąca, że na skutek wspomnianej omyłki sądu, której konsekwencją było wydanie z naruszeniem art. 130 § 3 k.p.c. zarządzenia o zwrocie jej pisma z dnia 24 kwietnia 2014 r., została ona pozbawiona możliwości udziału w rozprawie bezpośrednio poprzedzającej wydanie postanowienia uwzględniającego wniosek o całkowite ubezwłasnowolnienie córki. M. Ś. nie stała się bowiem uczestnikiem postępowania na skutek samego złożenia pisma z dnia 24 kwietnia 2014 r., gdyż zgodnie z art. 510 § 1 k.p.c. zainteresowany staje się uczestnikiem, jeżeli weźmie – co nie miało miejsca w sprawie – udział w rozprawie. Postanowienie o dopuszczeniu M. Ś. do udziału w sprawie w charakterze uczestniczki postępowania zapadło natomiast po wydaniu postanowienia o ubezwłasnowolnieniu; jej prawo do udziału w sprawie w tym charakterze nie budzi wątpliwości, gdyż jest ona w rozumieniu art. 510 k.p.c. osobą zainteresowaną (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1965 r., II CZ 23/65 (OSNC 1966, nr 2, poz. 24).

Oceny, że M. Ś. została pozbawiona możliwości udziału w rozprawie z dnia 14 maja 2014 r. nie zmienia okoliczność, że na dowód doręczenia pełnomocnikowi uczestniczki zarządzenia w sprawie usunięcia braku formalnego pisma z dnia 24 kwietnia 2014 r. zamieszczono informację o terminie ostatniej rozprawy, ponieważ w aktach sprawy nie ma podstawy – co jest zrozumiałe ze względu na treść zarządzenia z dnia 29 kwietnia 2014 r. – do zamieszczenia takiej informacji w postaci odpowiedniego zarządzenia przewodniczącego (art. 149 k.p.c.), informacja ta ponadto nie spełnia przewidzianych w art. 150 k.p.c. wymagań zawiadomienia strony (uczestnika) przez wezwanie o terminie rozprawy. M. Ś. na skutek niewzięcia udziału w rozprawie bezpośrednio poprzedzającej wydanie postanowienia o ubezwłasnowolnieniu córki została pozbawiana możliwości wpływania na przebieg czynności sądowych w postaci np. przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego i wydania postanowienia o ustanowieniu – na żądanie wnioskodawcy – doradcy tymczasowego dla ubezwłasnowolnionej córki.

Mając na względzie powyższe należało uznać, że pozbawienie M. Ś. udziału w rozprawie bezpośrednio poprzedzającej wydanie postanowienia o ubezwłasnowolnieniu córki, będące konsekwencją naruszenia wskazanych przepisów postępowania, spowodowało pozbawienie jej w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. możliwości obrony jej praw. To oznacza, że zarzut wydania zaskarżonego postanowienia z naruszeniem art. 386 § 2 w związku z art. 378 § 1 i art. 379 pkt 5 k.p.c. jest uzasadniony.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie oraz postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazał sprawę do ponownego postępowania Sądowi Okręgowemu oraz zniósł – ze względu na stwierdzoną nieważność – postępowanie pierwszoinstancyjne od dnia 7 maja 2014 r., tj. od chwili skutecznego usunięcia braku formalnego pisma uczestniczki z dnia 24 kwietnia 2014 r. (art. 386 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.), i pozostawił Sądowi pierwszej instancji orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).